Contributed by Joel Kovel
donderdag, 02 augustus 2007 - Last Updated donderdag, 02 augustus 2007

Sinds jachtgezelschappen in het Paleolithicum voor het eerst diersoorten uitroeiden wordt Homo Sapiens geconfronteerd met de gevolgen van haar ingrijpen in de natuur. Maar pas sinds de jaren zeventig worden die gevolgen gezien als een grote ecologische crisis die het voortbestaan van de soort zelf in gevaar kan brengen. In die dagen werd de moderne milieubeweging geboren, een beweging die met Earth Day, Groene partijen en talloze NGO's liet zien dat er een nieuw ecologisch besef was ontwaakt en dat de confrontatie met de bedreiging voor onze planeet zou worden aangegaan.

Het optimisme van die vroege jaren is nu grotendeels verdwenen. Ondanks dat ze enkele nuttige resultaten heeft geboekt, zoals een meer uitgebreide recycling van afval en het instellen van natuurgebieden, wordt het steeds duidelijker dat deze verzameling wetten, ecologische NGO's en academische programma's niet in staat is het ecologische verval af te remmen. Sinds de dag dat de eerste Earth Day werd uitgeroepen is op belangrijke punten als de uitstoot van koolzuur gassen, het verdwijnen van koraalriffen en de ontbossing van de Amazone de achteruitgang nog verder versneld, soms zelfs exponentieel.

Hoe kunnen we deze sombere werkelijkheid verklaren? Het is een werkelijkheid waarvan het besef ons ertoe zou moeten aanzetten om ons uiterste best te doen de beperkingen van de huidige milieu-beweging te overstijgen. Misschien kunnen we nuttig advies krijgen van Margaret Thatcher. In de late jaren zeventig, hetzelfde tijdvak waarin het ecologische besef opkwam, propageerde de 'Iron Lady' de opkomst van TINA – There Is No Alternative: geen alternatief voor de bestaande maatschappijvorm, en zeker niet in de vorm waar de eerste golf van milieu-activisten op hoopte.

De milieubeweging begreep niet wat er aan de hand was en hield zich bezig met externe symptomen in plaats van naar de ziekte zelf te kijken. Thatcher zei het niet hardop maar het was niet missen waar ze voor stond: er was geen alternatief voor kapitalisme – om meer precies te zijn, voor het gerevitaliseerde, harde kapitalisme dat gedurende de jaren zeventig het welvaartsmodel van kapitalisme begon te vervangen. Deze stap was een weloverwogen antwoord op een ernstige crisis van kapitaal-accumulatie, een crisis die leiders van de wereldeconomie dwong om wat we nu neoliberalisme noemen te installeren. Samen met Ronald Reagan was Thatcher symbolisch voor het politieke gezicht ervan.

Neoliberalisme betekent een terugkeer naar de pure logica van het kapitaal: het is geen tijdelijke turbulentie maar de kern van onze wereld. Het heeft de maatregelen die de agressiviteit van het kapitaal indamden opzij geveegd en deze vervangen door de onverholen uitbuiting van mens en natuur. Het neerhalen van de beperkingen en limieten aan de opeenhoping van kapitaal wordt 'globalisering' genoemd. Ideologen als Thomas Friedman vieren een nieuw tijdperk van de

universele vooruitgang, gebracht door de vrije markt die alles tot koopwaar maakt. Deze Blitzkrieg, dit bombardement, maakte korte metten met de halfslachtige hervormingen die de milieubewegingen van de jaren zeventig ingesteld hadden om het ecologische verval in de hand te houden. En omdat deze bewegingen bijna of geen kritiek hadden geformuleerd op het kapitalisme raakten ze stuurloos terwijl de aftakeling versnelde.

Het is nodig om te volstrekte ontoereikendheid van de basisprincipes en organisatievormen van de eerste golf van milieu-activisme te erkennen. Daar is het hoog tijd voor want het menselijke bestaan staat als gevolg van de ecologische crisis zeer diepgaande veranderingen, vernaderingen zonder weerga, te wachten. Dat we nu met dit vooruitzicht geconfronteerd worden is te danken aan kapitalisme zelf dat ons op een pad naar ecologische chaos geplaatst heeft. De verantwoordelijkheid van kapitalisme voor de economische crisis is complex maar er is een allesoverheersende tendens zichtbaar: in het kapitalisme is een oneindige groei van de productie een noodzaak en omdat deze groei in dienst staat van het kapitaal en niet in die van menselijke behoeften resulteert zij in de verstoring van de intrinsieke relatie van mensen met de natuur. De reden hiervoor ligt in het grote verschil van kapitalisme ten opzichte van alle andere productie modellen, namelijk dat het georganiseerd is rondom de productie van kapitaal zelf – een puur abstract, numeriek wezen zonder een interne limiet. En daarom is het gedoemd om de materiële natuur, die wel degelijk limieten kent, met zich mee te sleuren in haar krankzinnige jacht op waarde en toegevoegde waarde.

De ecologische crisis is de voorbode van radicale verandering, of we dat nu willen of niet. Maar we kunnen wel kiezen welke verandering we krijgen, of het leven of dood zal zijn. In de woorden van Ian Angus op zijn e-maillijst: de keuze is simpel genoeg: 'ecosocialisme of barbarisme: er is geen derde weg' (om meer te weten te komen over deze lijst kun je Angus contacteren via ecosocialism@gmail.com)

Deze uitspraak parafraseert een gezegde van Rosa Luxemburg: aan het begin van de twintigste eeuw stelde zij dat de werkelijke keuze waar de mensheid voor stond die tussen 'socialisme of barbarisme' was. Dit bleek zeker waar te zijn. Het falen van de socialistische revolutie - zowel onmiddellijk in het geval van Luxemburg en de opstand van de Spartakisten in Duitsland en later het falen van de andere modellen voor socialisme in de twintigste eeuw, in het bijzonder die welke georganiseerd waren rondom de Sovjet-Unie en China – waren een voorwaarde voor de huidige triomf van barbaars kapitalisme. Kapitalisme met eindeloze oorlogen, de consumptienachtmerrie, een groeiende kloof tussen rijk en arm – en het meest veelbetekenend, de ecologische crisis. De keuze blijft hetzelfde, met dien verstande dat kapitalistische barbarij tegenwoordig een ecologische catastrofe betekent. De aarde is niet langer in staat om de gevolgen van de menselijke productie op te vangen, overweldigt als zij is door de chaos van dit productiesysteem. Tegenwoordig moet elke beweging voor sociale verandering dit gegeven de hoogste prioriteit geven want het bestaan zelf van een toekomst hangt er vanaf of we een uitweg kunnen vinden.

Een socialisme dat de naam waardig is moet daarom ecologisch zijn, of meer precies gezegd, eco-centrisch – het zal een eco-socialisme moeten zijn dat erop gericht is onze band met de natuur te herstellen. Het onderscheid tussen eco-socialisme en de vormen van socialisme van de twintigste eeuw is niet slechts een verschil in naam, het betekent niet dat we slechts arbeiderscontrole over de industrie plus wat goede milieu-wetgeving nodig hebben. We hebben arbeiderszelfbeheer nodig, net zo goed als in de twintigste eeuwse vormen van socialisme, want zolang de producenten niet vrij zijn kunnen we kapitalisme niet overwinnen. Maar het ecologische aspect brengt nieuwe factoren naar voren die het nodig maken dat we met een kritisch oog kijken naar de aard van productie zelf.

De kapitalistische productiewijze, met haar eindeloze zucht naar winst, maakt alles tot koopwaar. Alleen op deze manier kan de opeenhoping van kapitaal oneindig worden uitgebreid. Door ons te bevrijden van het privé-bezit van de productiemiddelen maakt socialisme en eco-socialisme het ons mogelijk om deze groei, die zich verspreid als een kanker en voortgestuwd wordt door de concurrentie tussen fracties van kapitaal die allemaal op zoek zijn naar een steeds groter wordend

deel van het marktaandeel, te onderbreken. Maar het geeft geen antwoord op de vraag wat en hoe er geproduceerd zal worden in een eco-socialistische samenleving.

Het is duidelijk dat productie niet langer bepaald zal moeten worden door de verkoop – door de handel in koopwaar – maar dat er voor gebruik geproduceerd moet, voor de bevrediging van menselijke behoeften. Maar dit werpt de vraag op hoe we menselijke behoeften kunnen definiëren en in de context van de ecologische crisis kan 'gebruik' slechts duiden op die behoeften die samen deze crisis kunnen bezweren. Want dat is de grootste behoefte van de beschaving en van iedereen die er deel van uitmaakt.

Dit houdt in dat menselijke wezens zich alleen kunnen ontplooien in omstandigheden waarin de schade die het kapitaal heeft toegebracht aan de natuur teniet is gedaan, bijvoorbeeld door het stoppen van het vrijlaten van koolzuur in de atmosfeer. De 'natuur' is alle onderling verbonden eco-systemen en productie in eco-socialisme zou er op gericht moeten zijn om de schade aan eco-systemen te herstellen, meer nog, op het creëren van bloeiende eco-systemen zelf. Dit zou bijvoorbeeld ecologisch verantwoorde boerderijen kunnen betekenen of – omdat wijzelf ook natuurlijke wezens zijn die deel uitmaken van een gemeenschappelijk ecosysteem – ecologisch gerichte relaties tussen mensen, inclusief het opvoeden van kinderen, de verhoudingen tussen genders, de hele spirituele en esthetische kant van het leven.

Om op alle deze punten in te gaan zou veel meer ruimte kosten dan mogelijk is in dit artikel. Maar het zal duidelijk zijn uit wat er tot nu toe gezegd is dat als als we spreken van eco-socialisme we niet alleen bedoelen dat we onze economie of techniek moet veranderen. Eco-socialisme is net zomin een puur economische kwestie als socialisme of communisme dit was in de ogen van Marx. Eco-socialisme moet de radicale omvorming van de samenleving – en de menselijke gemeenschap – zijn die Marx zich voorstelde als de volgende stap in de menselijke evolutie. Om de ecologische crisis te overleven zullen we zo'n verandering nodig hebben. Eco-socialisme betekent kortom het creëren van een geheel nieuwe productiewijze waarin een vrijwillige associatie van arbeid bloeiende eco-systemen in plaats van koopwaar produceert.

Dit werpt allemaal meer vragen op dan dat het beantwoord. Deze vragen alleen al laten zien hoe ingrijpend de ecologische crisis is. Per slot van rekening, hoe zou ons leven eruit zien als we op hielden met het in de atmosfeer pompen van koolzuurgassen en we het klimaats-ecosysteem toelieten om weer in evenwicht te geraken, om te herstellen? Hoe zullen we bevredigende, menselijke levens leiden, geconfronteerd met de verschrikkingen die nu deel uitmaken van onze samenleving? Het antwoord is onzeker. Maar er is een zekerheid die we zullen moeten bouwen: er moet een alternatief zijn.

Op 7 oktober zal er in Parijs een bijeenkomst plaatsvinden om een internationale eco-socialistische organisatie op te richten. Voor meer informatie over deze bijeenkomst kun je contact opnemen met Joel via jskovel@earthlink.net of Ian Angus via ecosocialism@gmail.com Joel Kovel is lid van de Amerikaanse Green Party. Hij is onder andere auteur van The Enemy of Nature en hoofdredacteur van Capitalism Nature Socialism. Dit artikel verscheen eerder in New Socialist Magazine en werd overgenomen van de website van Grenzeloos, het blad van de Nederlandse SAP